

1905 dec. 22

Budapest székesfőváros jogügyi bizottságának határozata Nyitra megye körirata tárgyában

F.L. Tanácsi iratok 1902—I—7271 (214560)

140
jogü. biz. 1905 sz.

Tekintetes Tanács!

Nyitra vármegye törvényhatósági bizottságának a nemzetiségi mozgalmakkal szemben nyilvánított állásfoglalását általánosságban — anélkül azonban, hogy a képviselőházhoz intézett feliratában előadott javaslatait mindenben magunkévá tennők — helyesnek, indokoltnak és pártolandónak tartjuk, s javasoljuk, hogy ez irányban a képviselőházhoz a közoktatásügyi bizottmány javaslatában foglaltak különös kifejtésével felirat intéztessék.

Kelt Budapesten, a székesfőváros jogügyi bizottságának 1905. évi december hó 22-én tartott üléséből.

(Olvashatatlan aláírás)
biz. jegyző

(Olvashatatlan aláírás)
főügyész h. biz. elnök

62

A nemzetiségi kérdés az 1903. évi felhatalmazási törvényjavaslat vitájában¹

A

Komjáthy Béla beszéde a Széll-kormány nemzetiségi politikájáról az 1903. évi felhatalmazási törvényjavaslat vitájában²

Elsősorban, t. képviselőház, mint máris mondtam, bírálat tárgyává óhajtom tenni a kormány nemzetiségi politikájának hiányát, és hogy ezt tárgyilagosan tehessem, és hogy ne vádoltassam azzal, hogy én csak tisztán a kormány iránti esetleges ellenszenvből vagy más

¹ A magyar képviselőház 1902 végén lezajlott 1903. évi „felhatalmazási” vitája nemzetiség-politikai vonatkozásaiból kirajzolódik mind a kormányzat mind az egykorú nem magyar képviselők álláspontja a kérdésben. — A vitából az is kitűnik, hogy a Széll-kormány egyetlen nemzetiség felé sem tudta megvalósítani az 1899-ben ígért közeledést, ami nyilvánvalóan következett ingadozó nemzetiségi politikájából, amely még az 1868. évi nemzetiségi törvény életbeléptetését sem tette lehetővé számára. Így, jóllehet módszereiben, eljárásában jelentős különbség választja el az előző Bánffy-kormány erőszakos eszközeitől, lényegében — a külföldi magyarság problematikájának felismerésén kívül, mely vonatkozásban a Széll-minisztérium döntően különbözik elődjeitől — Széll Kálmán is a Tisza Kálmán óta érvényben levő agresszív uralmi politika útját járta, ennek a politikának mérsékelt változata keretében. Ennek következtében a nemzetiségi ellentétek tovább éleződtek, még olyan pontokon is, ahol — mint az erdélyi szász politikában — a korábbi kormányok idejében a kormánytámogató álláspont volt a hangadó. Figyelmet érdemel a „felhatalmazási vita” magyar ellenzéki szónokainak kérlelhetetlenül éles bírálata a „nagynémet törekvések”-kel vádolt (Korodi Lutz azaz Korodi Lajos esetében ez rövidesen be is bizonyosodott) erdélyi szász képviselőkkel s ugyanakkor a szlovák nemzetiségi sajtó hasonlóképp elutasító kritikái magatartása Széll nemzetiségi politikájával szemben.

² Közli: *Képv. Napló*, 1901—1906, VIII. 201—212. l. — *Komjáthy* hosszadalmas, únosúntalan hangoztatott, nemzetiségellenes nézetekkel tarkított beszédének középpontjában ez alkalommal is *Széll* nemzetiségi politikájának bírálata áll, amit a kormányzat társországi politikájának elftélésével tovább mélyít *Barta* Ödön, a függetlenségi ellenzék újabb szónoka, az 1902.

indokból fogom a képet úgy színeznem, mint akarom, engedje meg, nekem a t. képviselőház, hogy kissé visszatérjek azon időre, amikor a t. miniszterelnök úr a kormányiszéket elfoglalta. (*Halljuk! Halljuk!*)

Már a pénzügyi bizottságban, midőn ezen jelenleg tárgyalt törvényjavaslat volt szónyegen, ez irányban megtettem megjegyzéseimet, és a miniszter úr nem tagadta meg a helyzetnek súlyos voltát, sőt elismerte azt, hanem úgy igyekezett azt feltüntetni, t. képviselőház, mintha az a súlyos helyzet egy bizonyos áramlatnak a következménye lenne, és erősen tiltakozott az ellen, hogy ezen sajnós állapotok az ő kormányzatával okozatos összefüggésbe hozassanak. Minthogy pedig én az ellenkezőről vagyok meggyőződve, minthogy én az ellenkezőt akarom bebizonyítani, kénytelen vagyok visszatérni azon időre, mint mondtam, midőn a t. miniszterelnök úr a kormányzatot elfoglalta. (*Halljuk! Halljuk!*)

Emlékeznek reá a képviselőháznak különösen régiebb tagjai, hogy midőn a miniszterelnök úr, még a másik házban ugyan, programbeszédét, mint kormányelnök elmondotta, bőségesen kiterjeszkedett az állami életnek minden ágazatára; alig hagyott valamit, amire nézve véleményét és irányát meg ne jelölte volna. Ugyanakkor megdöbbenve vettük észre azt, hogy ebben a nagy beszédében, amelyben mindenről beszélt, a nemzetiségi kérdés mikénti megoldására nézve a magyar faj megerősítése szempontjából a t. kormányelnök úr programot nem adott. (*Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) Én kötelességszerűen mindjárt a kormányzat kezdete után, a képviselőházban ezt szóvá tettem, és mintegy alkalmat akartam adni a miniszter úrnak, hogy nyilatkozzék, mintegy reá akartam kényszeríteni, hogy az én és mások aggodalmát igyekezzék elhárítani. A miniszter úr mélységesen hallgatott, sőt midőn a pénzügyi bizottságban — gondolom az 1899-i költségvetés tárgyalása alkalmával — ezt megint szóvá tettem, egyedül a t. pénzügyminiszter úrnak tudtam azon nyilatkozatát kiereszokolni, hogy legyek megnyugodva, mert ennek a kormánynak az a nemzetiségi politikája, amely az előbbi kormányé volt. Hát bármennyire tisztelettel viseltem én a pénzügyminiszter úr egyénisége és megbízhatósága iránt, én ezt a kormány nyilatkozatának nem tekinthetem, mert először arra, hogy ilyen nyilatkozatot tegyen arra a kormányelnök van hivatva; de máskor az a kijelentés csak olybá tűnt fel nekem, mint hogyha ő védeni akarta volna azt, hogy ennek a kabinetnek ismét tagjává lett. (*Mozgolódás a jobboldalon.*) Én megint nem hagytam a dolgot annyiban, hanem a következő költségvetés, az 1900. évi költségvetés tárgyalása alkalmával, a pénzügyi bizottságban ezt ismét szóvá tettem, és akkor, t. képviselőház, tényleg a miniszterelnök urat sikerült ott egy nyilatkozatra rábírom.

Minthogy én nem vagyok megelégedve a kormánynak politikájával, illetőleg politikai irányát kárhóztatom, nagyon tárgyilagosan és ridegen akarom a kérdést tárgyalni, s azért szóról szóra akarom felolvasni azt, amit a miniszterelnök úr mondani szíves volt. (*Halljuk! Halljuk! a bal- és szélsőbaloldalon. Olvassa:*) „Az én irányzatomnak és politikámnak végcéljaként tekintem a magyar nemzet számára folytatni az egységes magyar nemzeti állam kiépítését. Alkotásokban, intézményekben, összes gazdasági, kulturái és politikai fejlődésünk erősítésével és biztosításával úgy fogok kormányozni, minden intézmény vezetésében úgy fogok igyekezni, a törvényeket úgy fogom végrehajtani, aminthogy egy kormány sem tehet és cselekedhetik másképp, hogy minden nemzetiségi különbség nélkül, minden vallásfelekezeti különbség nélkül és minden osztálykülönbség nélkül egyenlő mértékkel mérjek mindenkinek.”

Hát, t. képviselőház, ezek nagyon szép szavak, ezek ellen kifogást tenni nem lehet, azonban én akkor is, és ma már bizonyítékaim alapján, ezt az egész kijelentést nem tekinthetem egyébként, mint cifra szavaknak, mint semmitmondó általános kifejezéseknek (*Úgy van! Úgy van!*)

dec. 1-én, az 1903. évi felhatalmazási vitában a horvát kérdéstről mondott beszédében. (*L. Képv. Napló, 1901—1906, IX. 221—229. l.*) — A függetlenségi párt soron következő szónoka, Gál Sándor 1902 dec. 3-án, ugyancsak az egykorú felhatalmazási vitában mondott beszédében összegezi a függetlenségi ellenzéknek a Széll Kálmán inaugurálta nemzetiségi politika elleni bírálatát. (*F. irat., Képv. Napló, 1901—1906, IX. 288—293. l.*)

a szélsőbaloldalon), mert elfelejtette az igen t. miniszterelnök úr ezen programban meghatározni azon célt, amelyet el kell érni, és nem jelölte meg azon eszközöket, amelyekkel a célt megvalósítani kell. (Úgy van! Úgy van a szélsőbaloldalon.)...

Az eredmény — a függetlenségi párt élszónoka, a párt ekkori alelnöke szerint — hamarosan jelentkezett: a nemzetiségek támadásba mentek át a magyar nemzetiségi állam ellen. A brassói iskolaügy kapcsán a szónok már annak idején (1900. febr. 1-én, I. Iratok III. 3/A sz. irat) támadást intézett a miniszterelnök nemzetiségi politikája ellen, s adatok felsorakoztatásával rámutatott arra, hogy a „magyar faj szupremáciája” veszélyben van.

Rámutattam akkor — ismétlem — azon konzekvenciákra, amelyeket a nemzetiségek a miniszterelnök úr azon kijelentéséből vontak le, hogy az ún. Deák-párti tradíciókat követi. Én ugyan sehol és sohasem helyeslem azokat, mert azon nagy férfiúval ellentétes politikai iskolának voltam, vagyok és leszek híve, de legkevésbé sem engedhetem meg azt, hogy Magyarországon a nemzetiségi téren Deák-párti tradíciókra hivatkozzanak, mert hisz tudják önök, uraim, mik annak a Deák-párti tradíciónak az eredményei: az egyik a nemzetiségi törvénynek megalkotása, a másik a görögkeleti szerb és román egyháznak és iskolának autonómiája. (Zaj és mozgás a szélsőbaloldalon.)

Következménye volt ennek akkor, hogy jöttek a nagyszámú nemzetiségi képviselők, hogy élő tiltakozások legyenek minden ellen, ami magyar, hogy a magyar állam épületét megrongálják, hogy a magyar állam szupremáciája elleni élő tagadást képviseljék. (Úgy van! a szélsőbaloldalon.)...

A többség és a sajtó akkor lelkesen üdvözölte Széll választát és a kormány nemzetiségi politikáját, amely, a szónok által követett energikus, erélyes módszerek helyett kiméletesebb, „finomabb eszközök” alkalmazását ígérte.

... Magyarországon minden gondolkozó ember, mégpedig pártkülönbség nélkül tudja és érzi, hogy Magyarország soha veszélyesebb helyzetben volt nem a nemzetiségekkel szemben, mint a miniszterelnök úr három évi kormányzása alatt. (Úgy van! a szélsőbaloldalon.) Nem akarok én sok adatot felhozni, de mégis néhányra magam iránt kötelesség kiterjeszkedni. A ház régebbi tagjai bizonyára emlékezhetnek reá, hogy én az igen t. miniszterelnök úr nemzetiségi politikáját lanyhának és elégtelennek, azaz voltaképpen nem létezőnek jeleztem, és ezen állításom egyik bizonyítékául annak idejében felhoztam azt, hogy Sevics Mitrofán újvidéki görögkeleti püspököt a miniszterelnök úr megerősítette állásában, holott a t. püspök úr egyáltalában nem tud magyarul. A t. miniszterelnök úr tehát megerősített egy olyan főpapot állásában, aki a magyar törvényhozásnak tagja, aki a magyar nyelvet nem érti és nem tudja, pedig a 40-es éveknek egyik törvénye határozottan azt mondja, hogy senki sem lehet pap és egyházi férfiú, aki a magyar állam nyelvét nem tudja. (Úgy van! a szélsőbaloldalon.) És az igen t. miniszterelnök úr ezt nem tagadhatta, mert tény volt; hanem azt mondta, mikor ez ellen felszólaltam, hogy ez a Sevics Mitrofán nagyon okos ember, nagyon sokat tud és tanul magyarul. Én elhiszem, hogy tanul magyarul, de amint én tudom, nem tanult meg. (Derűlség a szélső baloldalon.) Ellentétben azonban ezzel, Zákó Milán megtanult annak idejében szerbül; mert mikor ennek a főispánnak az installációja volt, Zákó Milán a magyar állam képviselőjében felállott, programbeszédet mondott, és ezt a programbeszédet szerb nyelven is elmondta. Pedig t. miniszterelnök úr, a magyar állam megbízottjának, mint főispánnak, mikor hivataloskodik, nem szabad tudni másképp, csak magyarul. (Úgy van! Úgy van! a szélsőbaloldalon.) De hát úgy látszik, hogy ezzel az igen t. miniszterelnök úr intenciójának felelt meg, aki a nemzetiségekkel csínján akar bántani, és megköveteli alkalmazottaitól és bizalmasaitól, hogy azok beszéljenek szerbül, tótul, rácul, ahogy a viszonyok parancsolják, és hogy abban sehol senki meg ne botránkozzék. (Úgy van! a szélsőbaloldalon.)

Széll Kálmán miniszterelnök: Mi az? (Zaj).

Komjáthy Béla: Ha ez magában állana, akkor azt mondhatnám, hogy a főispán talán a saját hibájából követte ezt el; de vannak más esetek is. (*Halljuk! Halljuk!*) Méltóztassanak emlékezni reá, hogy a t. miniszterelnök úr az első időben egy nagyon helyes dolgot cselekedett, amidőn a ti. a régi rendszer főispánjait kezdte kimustrálni. Senki sem szólt ez ellen, sőt mindenki helyeselte és üdvözölte a miniszterelnök urat ezen működésében. De föltűnő volt, hogy a nemzetiségi vidékekre mind ilyen Zákó Milán vágású főispánok kerültek. (*Mozgolódás jobb-felől.*)

Szell Kálmán miniszterelnök: De jó hazafil...

Komjáthy a továbbiakban azt fejtegeti, hogy a hazafiság önmagában nem elegendő, határozott program, erély kell az ország vezetéséhez, és eredményeket is fell kell mutatni.

Komjáthy Béla: Amikor én azt mondtam, hogy ily óvatos politikusokat alkalmazott a nemzetiségi vidékeken, ezzel azt akartam jelezni, hogy a miniszterelnök úrnak, illetőleg politikájának egyik jellemvonása a nemzetiségek kedvének keresése, és azért mindenkor oly főispánokat óhajtott ezekre a megtámadott vidékekre küldeni, akik jó arcot vágnak ahhoz, ha a törvényhatóságok az ő jegyzőkönyveikből, tárgyalásaikból a magyar nyelvet kitorlik, vagy esetleg a második sorba leszorítják. (*Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon.*)

Hogy ez így van, arra is van bizonyíték. Hogy ne látszassam megint, mintha személyekkel szemben helytelen dolgot követnék el, a nevet elhallgatom. (*Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.*) A dolog értelme egy.

Ott van pl. Nagyküüllő vármegyének főispánja, akit szintén a Szell-korszak szült. Amikor ez elfoglalta helyét, mindenki tudja ebben a házban, mindjárt előállottak a közigazgatási bizottságban azzal, hogy követelik, hogy ezentúl az előadók német nyelven is mondják el előterjesztéseiket. És mi történt? Ennek a kornak mindig, a jövő században is, emlékezetes megismertető jele lesz ez az ún. paktumos világ. A főispán, megfelelően principálisának, paktumot kötött. Sem vissza nem utasította ezt a kívánságot, sem meg nem engedte, hanem azt mondta, hogy jól van, egyes esetekben az előadók németül is fognak referálni. (*Mozgás.*)

Engedelmet kérek, amikor a főispánok ily jelentést tesznek, akkor ezzel rést ütnek a mi védőbástyaikon. (*Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) Ez meghunyászkodás. Ez a gyöngeség jele, amely minden alkalommal erősebbé teszi azokat az üzelmeket, amelyek ellen oly nehezen tudunk védekezni. (*Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon.*)

Ámde volt más ily főispán is. Megint nem említek nevet, csak a főispáni állást akarom bemutatni. Ott volt az aradi főispán. Szintén a Szell-éra szülöttje. (*Mozgás.*) Méltóztatnak reá emlékezni, ő azt mondta beköszöntő beszédében, hogy a nemzetiségek jogait tiszteletben tartja. Engedelmet, hol van Magyarországon a nemzetiségeknek joga? Itt csak állampolgári jogok vannak (*Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.*), amelyek egyes nem magyar anyanyelvvel bíróknak nyelvük használata tekintetében jogokat adhatnak, de állampolgári jog csak egy van, és ez a magyar állampolgári jog. (*Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon.*)

De, t. képviselőház, előre tudom, nem is lehet másképp, hogy majd a t. miniszterelnök úr tiltakozni fog az ellen, hogy a nemzetiségeknek a kedvét keresné. Én meg előre is védekezem ez ellen, és megkísérlem bebizonyítani, hogy talán ez is úgy van, amint én mondom. (*Halljuk! Halljuk!*) Egy másik főispán úr Nyitra vármegyében a nyár elején beutazta a vármegyéjét, és ott tót-pánszláv vezérférfiakkal is érintkezett. Ebben még így talán nincs semmi, de hogy miképp fogják ezt fel, méltóztassék megnézni az ún. „Narodne Noviny”³ című tót lapot, amely ezt írja (*olvassa*): „Mint már lapunk említette, vármegyénk urai a polgársággal, különösen a tót polgársággal szemben valami más nótát kezdenek. Látszik — erre kérem a fő súlyt fektetni —, hogy a becsületes, öntudatos gondolkodás mindenütt elismerésre talál. Mi tótok nem vagyunk hozzászólvá a nagyurak kegyeihez, azért minket min-

³ Értsd: Národnie Noviny, a Szlovák Nemzeti Párt túrócszentmártoni napilapja.

den szó elragad. De az eszünkön vagyunk, és tudjuk, hogy azok a lanyha, kedvező szelek a mi fáradozásunknak egyenes eredményei, tehát ugyanoly erővel kell munkálkodnunk a jogok kivívásában, mint eddig.”

Ebben egy nagy tanulság van, melyet nekünk elfelejtenuk nem szabad. (*Halljuk! Halljuk!*) Ebben a felolvasott közleményben maguk a tótok is elismerik, hogy most lanyha, kedvező szelek járnak; elismerik, hogy az intéző körök nem a miniszter úr saját jóakaratóból, hanem az ő vasakaratak előtt kénytelenségből hajoltak meg. És azt hiszi a t. miniszterelnök úr, hogy valami nagy hálával fogadják ezt a viselkedését? Ó, dehogy. Érdekes, hogy miképpen fogják ezt fel. Ugyanezen lap egy másik részében ezt mondja, midőn méltatja a miniszterelnök úr eljárását (*olvassa*): „Előbb a róka Tisza kobozta el a Matica vagyonát, Bánffy, a tigris erőszakoskodásai után a gödény hízelgő korszaka: a Széll-éra következett. De mindezek csak variációi a nemzetiségek megcsalásának.”

Itt tehát még azt a jóakaratot is, amit önök a béke kedvéért elkövetnek, csalásnak minősítik. . .

Komjáthy közli, hogy a beszédében előforduló idézeteket gr. Esterházy: „A szláv áramlatok és hazánk” című munkája 52–53. lapjairól veszi.

Thaly Kálmán: Nagyon alaposan van megírva!⁴

Komjáthy Béla: De miért hivatkozom én ezen forrásra? Azért mert félek attól, hogy hátha a miniszterelnök úrnak eszébe jut, hogy ezt a tót lapot akarja csakugyan olvasni és a sajtóosztályban nem lesz senki, aki azt lefordítani képes. Ezt sem magamtól mondom — mert ez tényleg furcsa vád, amelyet saját párthíveim is kétkedéssel fogadhatnak — hanem hivatkozom itt is ugyancsak Esterházyra, egy gentlemanra, aki saját tapasztalatairól számol be. Jó lesz talán, hogyha felolvason azt a részt, ahol azt mondja: „Személyesen volt alkalmam róla meggyőződni, hogy annyira nem történik a tót nemzetiségi sajtó figyelemmel kísérése, hogy a miniszteriális sajtóirodában alkalmazott egyetlen tót újságfordító ideiglenesen más olyan munkákkal van megbízva, amelyek őt a tót lapok figyelemmel kísérésétől egészen elvonják.” Sőt volt ez idén olyan idő is, amely alatt a miniszterelnöki sajtóirodában egyáltalában nem volt tót fordító. „Ezen idillikus állapotok tovább kiszínezésével foglalkozni” — mondja Esterházy — „méltóságom alattinak tartom. Hiszen bárki megalkothatja magának — mondja Esterházy — az ítéletet egy olyan politikáról, amely feleslegesnek tartja tájékoztatást adni két millió ember szisztematikus felbújtogatásáról.” (*Úgy van! a szélsőbaloldalon.*)

Ezt, t. képviselőház, egy szavahihető ember mondja s azt hiszem, hogy ezen úrnak — akit személyesen ismerni nincs szerencsém — szavahihetőségében nem fog a miniszterelnök úr sem kételkedni.

Nézzük csak meg, hogy ezen idillikus állapotok — amint Esterházy nevezi azokat — miképpen állottak elő? Méltóztatnak talán visszaemlékezni arra, hogy amidőn a miniszterelnök úr kormányzatát megkezdette, csupa dühből és ezt ismétlem, és súlyt fektetek reá, annak bizonyítására, hogy ő a régi kormányon üthessen, a nemzetiségi osztályt rögtön feloszlatta. (*Mozgás a jobbfelől.*)

Széll Kálmán miniszterelnök: Majd ezt megmondom. (*Zaj a szélsőbaloldalon.*)

Komjáthy Béla: Ismétlem, igenis azért. Pedig mindenkinek több joga volt azt a kormányt ütni, mint a miniszterelnök úrnak, aki tüskön-bokron át vakon követte a kormányt. (*Mozgás jobbfelől.*) Annak, aki a Tisza-lexet is aláírta, ehhez joga nem volt. (*Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) Midőn pedig a nemzetiségi osztályt megszüntette, azt mondta a képviselőházban, hogy sokkal helyesebbnek tartja, ha a két osztályt: a nemzetiségi osztályt és a sajtóirodát egyesíti. Ez meg is történt, és pedig akképpen, hogy a tót fordítót, akit Esterházy nem talált, egyszerűen áttették a sajtóosztályba, a többieket pedig Széll Kálmán szélnek eresztette, (*Mozgás*) pedig

⁴ Értsd: Esterházy János említett munkája.

volt köztük olyan is, aki tudásával maga egy nemzetiségi osztályt képviselt, aki a nemzeti-
ségeket minden vonatkozásaikban legjobban ismeri, akit éppen ezért ki kellene keresni és a
magyar érdekek szolgálatába kellene állítani. (*Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon.*)

Ezzel a néha-néha elvezényelt tót fordítóval megerősített osztálytól várja azt Magyar-
ország, hogy a nemzetiségi üzemeket figyelemmel kísérje, hogy mindent tudjon, és a minisz-
tert informálja akkor, mikor talán nincs is ezen osztályban olyan, aki valamely nemzetiség-
nek a nyelvét értené, olyan pedig, aki a nemzetiségi kérdéssel, annak bármely vonatkozását
tekintve, valaha hivatásszerűen foglalkozott volna, egyetlenegy sincs. Tudják-e t. képviselő
urak, hogy mire van utalva ez a mostani osztály? Arra, hogy az őrmesteri intelligenciával
bíró detektívek vele valamit, vagy pedig, hogy a főispánok a lapokból, amelyeket itt olvasnak
Budapesten, harmad- vagy negyednapra tegyenek valamely jelentést.

De hát erre azt mondhatja valaki, hogy ez kicsinyes dolog. Igen ám, de ennek megvan már
a gyümölcse is, mert ennek az idillikus állapotnak, ennek az ekképpen való viselkedésnek ered-
ménye mindjárt jelentkezett az egész vonalon, és megkezdődött a törvényhatóságok részéről
és általában a hatóságok részéről a nyílt visszavonulás a nemzetiségi törekvésekkel szemben.
(*Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) Erre megint, — nehogy azt mondja a miniszterelnök úr, hogy
frázis — hát egy vagy két esetet próbálok felhozni. (*Halljuk! Halljuk!*)

Az oláh kultúregyletnek — amelyről, azt hiszem, tudja mindenki, hogy az politikai
célból alakult, hogy ott azt a kovászt főzik, amelyet Magyarországon a magyar faj ellen akar-
nak felhasználni, ennek a kultúregyletnek nem volt pénze arra, hogy saját házat építhessen,
hát a kormányhoz folyamodott. És itt megdicsérem a pénzügyminiszter urat, hogy nagyon
szűken szokott eljárni a sorsjátékengedélyek kiadásával, ennek a kultúregyletnek azonban
mégis százezer sorsjegy kibocsátására adott engedélyt. Tehát a magyar kormány jóvoltából
történt meg, hogy ez a kultúregylet felépíthette a saját házat. (*Zaj és mozgás a szélsőbalolda-
lon.*)

De ezek a gyümölcsök még másképpen is jelentkeztek. Nem tudom, igaz-e, — majd meg
fog cáfolni a miniszterelnök úr, ha nem igaz — a nagyszebeni kir. törvényszék és a kolozsvári
kir. ítélőtábla egy csomó német nyelvű beadványt visszautasított. (*Helyeslés a szélsőbalolda-
lon.*) Ezekben a beadványokban hagyatéki eljáráshoz telekkönyveket kértek. Kérem, ne
mondjuk addig, hogy helyes, amíg hozzá nem teszem azt, hogy a beadványokat hatóság
nyújtotta be. És akkor, mikor Nagyszeben tanácsa a törvényszéknek és a táblának ezen haza-
fias és a törvénynek megfelelő határozatával nem volt megelégedve, folyamodott a belügy-
miniszter úrhoz. A belügyminiszter úr, megint híven a maga nemzetiségi politikájához, ibis,
redibis nem merte azt mondani, hogy nem szabad német nyelven beadványt intézni a ható-
sághoz, hanem azt mondta, hogy minek kéri a hagyatéki eljáráshoz a telekkönyvet, amikor
azokra voltaképpen szükség nincsen. (*Zaj és derűtség a szélsőbaloldalon.*) No már engedelmet
kérek, aki ilyen eljárást követ, az csak lovalja a nemzetiségeket, és megerősíti őket törekvé-
seikben. (*Úgy van! Úgy van! a szélsőbaloldalon.*)

De, t. miniszterelnök úr, azt hiszem, ez is igaz, amint engem értesítenek — majd meg
fog cáfolni a miniszterelnök úr, ha nem igaz —, az eperjesi teológusok közül talán négyet
kitiltottak az iskolából pánszláv üzemek miatt, és pedig hozzátették ezen kitiltáshoz, hogy
sehol sem vehetők fel Magyarországon, nehogy máshelyütt is megrontsák a tanulóknak köz-
szellemét. A kultuszminiszter úr — nincs itt, mert különben, azt hiszem, hogy igazságot adna
nekem — jó hazafisággal sietett ezt a kiutasítást rögtön jóváhagyni, de a klauzula elhagyá-
sával, és most azok, akik veszélyesek voltak Eperjesen, elmentek Pozsonyba és működésü-
ket most ott folytatják, ott rontják a fiatalságot, és nevelik a magyar államnak ellenségeit.

De még egy másikra is emlékeztetem a t. házat, hogy milyen ez a politika. Méltóztatnak
talán, különösen a régiek emlékezni, hogy még az 1899-i vallás- és közoktatásügyi költség-
vetés tárgyalása alkalmával a kultuszminiszter úr felállott, és azt mondotta, hogy bejelentem,
hogy én ezentúl a nemzetiségi iskolákkal szemben hatályosabb ellenőrzést akarok gyakorolni,

és ennek már a jövő évi költségvetésben nyoma is lesz. Én hallottam akkor a kultuszminiszter úrnak ezt a nyilatkozatát, de megvallom, hogy akkor is tisztában voltam azzal, hogy ez nem más, mint hangulatkeltés. Aminthogy hangulatkeltésnek tartom azt is, hogy most hirtelen leutazott Erdélybe, és ezzel meg akarta mutatni, hogy ellenőrzési törekvései vannak. Hát hogy hangulatkeltés volt, onnan is tudom, mert én megsürgettem eddig minden pénzügyi bizottságot, mindig követeltem, és a t. miniszterelnök úr sohasem engedte megcsinálni. . .

Széll Kálmán ismételt közbeszólásokkal cáfolja Komjáthy Béla kijelentéseit.

. . . Méltóztatnak emlékezni, hogy 1900 elején felhoztam, hogy a brassói tűzoltógyűlésen idegen és a magyar nemzetet sértő zászlókkal jelentek meg; amikor ezt meg akarták torolni, az alispán rendeletet adott ki, s ezzel ezt a dolgot elsimították. Akkor felállott a miniszterelnök úr, és azt mondotta, hogy „ezt a rendeletet én írtam, ebben a rendeletben benne volt az, hogy a magánosok által használt címek és címerek szempontjából rövidesen egyetemes intézkedést akarok életbe léptetni.” Három és fél év múlt el azóta; és kérdem, csinált-e valamit azóta, amióta a ház ülésén ezt az ígéretet megtette?

T. képviselőház! Azok a nagy erélyességi rohamok, azok az öntudattól, azok az önérettől duzzadó beszédek. . .

Rákosi Viktor: Színpadi mennydörgések!

Komjáthy Béla: . . . a nemzetiségek által komolyan nem vétetnek, a nemzetiségek nem félnek a miniszterelnök úrtól, és működésük, haladván a maguk útján előre, mindinkább veszélyesebbé válik. (*Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.*)

Hát, t. ház, nehogy azt mondja nekem a miniszterelnök úr, hogy ez csak frázis — mert ő azt hiszi, hogy a frázis könnyen megterem mindenkinél —, hivatkozni fogok megint bizonyítékokra. Előzetesen megjegyzem, méltóztatnak tán arra emlékezni, hogy annak idején, amikor ezt a kérdést napirendre hoztam, figyelmeztettem a miniszterelnök urat, hogy a Délvidéken, a hazafias svábok között, kiknek hazafiságában addig senki sem kételkedett, kik mindig lelkesedtek a magyar ügyért, a zöldszászok és az alldeutschok milyen áldatlan működést fejtenek ki. Hivatkoztam a „Gross-Kikindaer Zeitung”-ra, hogy az valóságos izgatót végez. Mit mondott erre a miniszterelnök úr? Hogy a királyi ügyész feladata e dolgokat figyelemmel kísérni, és ha az fog olyat látni, amit meg kell torolni, nem is fog késni a megtorlással.

Nohát, igen t. miniszterelnök úr, én ennek a mindent a királyi ügyész nyakába toló felelősség nélküli politikának eredményét akarom bemutatni. De nem én magam, hanem elmentem abba a táborba, ahol a miniszterelnök úr a főfő generális, és egyik hívének, egy, az én beszédem után sokkal későbbben megjelent broszúrájából,⁵ olvasok fel egy részt. Ennek írója Herczeg Ferenc, aki hű támogatója volt a szabadelvű pártnak. (*Halljuk! Halljuk.*) Ő a következőket írja (*olvassa*): „Egy idő óta minden megváltozott a svábok körében; a legféltelenebb izgatás indult meg minden ellen, ami magyar. Felhangzik a követelés, a megmagyarosított iskolákat vissza kell németesíteni. Egyesek megtiltják gyermekeiknek, hogy maguk között magyarul beszéljenek, német színházat akarnak. A községi képviselőtestület vezesse németül jegyzőkönyveit. Egyes városokban német érzésű értelmiség kezd képződni. Ha így folynak tovább a dolgok, rövid 5 év alatt féltucat német képviselőt fognak küldeni. Ha politikai párt-szervezetet nyernek, akkor biztosra vehető, hogy minden magyarországi nemzetiségi mozgalomnak az élére fognak állani.”

Hát, t. képviselőház, ez a miniszterelnök úrnak egy saját párthíve, aki talán még élesebben és erősebben színezte a képet, mint ahogy én tettem. És ugyanez a Herczeg Ferenc felteszi a kérdést, hogy vajon történt-e valami azután ennek az ellensúlyozására, és azt mondja röp-

⁵ L. Herczeg Ferenc: Német nemzetiségi kérdés. (Négy újságcikk.) Bp. 1902, Singer és Wolfner. 63 l.

iratában (*olvassa*): „Jó lélekkel mondhatom, be is tudom bizonyítani, hogy semmi, de semmi se történt.”

Hát persze mindezekre, hallani vélem már, hogy a miniszterelnök úr azt fogja mondani, amit nekem már a pénzügyi bizottságban a múlt napokban mondott, hogy furcsa, engem a képviselő úr támad, hogy nem csinálok hatályos nemzetiségi politikát, ott künn pedig a külföldi sajtó azért üt, mert hatályos nemzetiségi politikát csinálok, és hivatkozott arra, hogy két újságíró, úgy tudom: Cramer Alvint és Korn Artúrt kitiltotta, perbe fogatta, és elítéltette. Hát ez igaz, ezt mondhatja a miniszterelnök úr, mert ez megtörtént, de mikor történt meg? Akkor történt meg, igen t. uraim, amikor a hazafiság kútforrásai a sváboknál már meg voltak mérgezve, amikor a hiba már megvolt, és amikor már botrány nélkül nem lehetett a megtorlástól eltekinteni. (*Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) És ugyanakkor, t. képviselőház, amikor én a délvidéki üzemekre felhívtam a miniszter úr figyelmét, felhívtam arra is, hogy méltóztatásuk tekintettel lenni a felvidéki szláv üzemekre is. (*Halljuk! Halljuk!*) És akkor azt mondta erre a miniszterelnök úr, és ez volt a leghatározottabb, amit mondott, hogy ő minden államellenes üzemet kíméletlen szigorral fog elfojtani. Én abban a beszédemben, ha jól emlékszem, elmondtam azoknak az üzemeknek a kútforrását, reá mutattam összeköttetéseikre, és egész hű képét vázoltam a helyzetnek. A t. miniszterelnök úr azt mondta, hogy azzal szemben kíméletlen szigorral fog eljárni. Én vártam, hogy mi lesz. Én arra nézve, hogy miképp járt el, megint nem az én nézetemre fogok hivatkozni, hanem hivatkozom egy vármegyére, Nyitra vármegyére, amely a saját kebeléből egy küldöttséget volt kénytelen kiküldeni, hogy ezen nemzetiségi üzemekkel szemben valami történjék, és azt mondta, hogy ő akarja megtalálni az eszközöket, hogy azt a veszélyt, amely ott Magyarországot fenyegeti, elhárítani képesek legyünk. Engedelmet kérek, t. képviselőház, hogyha egy kormánynak van egy aktív, valamit mondó nemzetiségi politikája, akkor ki van zárva az, hogy egyes vármegye legyen kénytelen az önvédelem terére lépni. (*Élénk helyeslés baloldalon.*)

T. képviselőház! Midőn most arra válalkoztam, hogy lehetőleg bizonyítani fogom, hogy a miniszterelnök úrnak lanya és tartalom nélküli nemzetiségi politikája milyen vészeknek lett megteremtője: mint méltóztatnak észrevenni, én a magam személyes bírálatát mindig háttérbe szorítom; hanem mozaikszerűleg az ellenkező politikai nézetten levő emberek nézetét állítom össze, hogy meggyőzzem a t. házat, hogy miképpen látják azok most a helyzetet, nehogy azt mondják, hogy én magam ferde világitásban látom. Ilát kérem, van egy lap Magyarországon, amelyet nem lehet azzal vádolni, mintha a t. miniszterelnök úrnak kéréseivel ellenségei közé tartoznék. Ez pedig a „Budapesti Hírlap”. És ez a „Budapesti Hírlap” abból az alkalomból, mikor megijedt, és méltán, hogy a gazdasági téren egyik prágai bank segítségével a nemzetiségi pénzügyi intézetek mily állapotokat teremtenek a Felföldön, a következőket írta ez év október 22-ikén, tehát egynéhány héttel ezelőtt (*olvassa*): „Ez a viszony okozza, hogy a felvidéki pénzgazdálkodás, az ipar és kereskedés legnagyobb részben nem a magyar főváros pénzpiaca szerint igazodik, hanem Prága és Brünn felé gravitál. Még csak egy-két lépés ez irányban, s akkor el lehet mondani, hogy a Felvidék közgazdasátlag elszakadt Magyarországtól, beleolvadt a cseh és morva pénzpiacba”.

Egy komoly lap meggondolva írta ezt, és én azt hiszem, hogy ez egymagában elégséges, hogy azt a politikát, amelyet a miniszterelnök úr követ vagy amelyet inkább nem követ mert egyáltalában nincsen nemzetiségi politikája, jellemezze. (*Úgy van! Úgy van! a szélső, baloldalon.*) De, t. képviselőház, ha felvidéki emberek is vannak itt a képviselőházban, tegyék a kezüket szívékre, és mondják meg: igaz-e, hogy a magyarság gazdasági helyzete a Felföldön még rosszabb, mint az erdélyi részekén? Hát, t. képviselőház, minthogy azt mondtam, hogy tán rosszabb, mint az erdélyrészi magyarság helyzete, kénytelen vagyok — habár kellő rövidséggel — arra is kiterjeszkedni. (*Halljuk! Halljuk!*) Tán méltóztatnak rá emlékezni, hogy én nagyon világosan, lehet, hogy egy kicsit túlzott színekkel festettem azt a helyzetet, amelyben az erdélyországi magyarok vannak a románokkal szemben, tekintve az ő pénzügyi intézeteik mű-

ködését. Akkor a miniszterelnök úr azt mondta, hogy micsoda beszéd ez, hisz nem olyan sötét az ördög, mint amilyenek festik; mit akarok én olyan nagy vést látni az ottani nemzeti pénzügyintézetek működésében, amikor 77 román pénzügyintézettel szemben 250 magyar pénzügyintézet áll fenn! Én egy kicsit megdöbbenem ettől a számtól. Azt ugyan mindjárt láttam, hogy a románokkal szemben álló pénzügyintézetek egy része nem magyar, mert hisz azok egy része szász bank, amelyeknek éppúgy megvan a maguk politikai célja, mint a román bankoknak, és azoknak keze egészen az Alföld közepéig benyúlik. (*Zaj a szélsőbaloldalon.*) Hogy én ebben is ne a magam nézetét tolmácsoljam, hivatkozom Hegedűs Lóránt t. barátomra, aki annak a pártnak oszlopos tagja, hű támogatója. Ez az én t. barátom „A székely-kivándorlás Romániába” cím alatt egy munkát méltóztatott kibocsátani, és ennek a munkának 100. lapján én a következőket olvassom:

„Azt a panaszt, mintha a székelységnek nem lenne elég számmal pénzügyintézete, rövidesen félretehettük, mikor azt látjuk, hogy 1900-ban az öt vármegye területén 157 hitelintézet létezett; intézet tehát volna 600, mivel az ország egyéb részéről — Brassó, Nagyszeben, Budapest, — is nyújtanak ide hitelt. De ha tekintetbe vesszük, hogy a székely takarékpénztárak erejüket abban keresik, hogy 12—16, sőt 20%-ot is fizessenek nekik, akkor azután már van tanulság is; ez a tanulság pedig azt mondja, hogy ilyen szervezettel Anglia legelőrehaladottabb megyéinek hitelét is tönkre lehetne tenni.”

Kérdem tehát a t. miniszterelnök úrtól, hogy tett-e valamit ezen politikai helyzet elhárítására? Tán azt hozza fel, hogy igenis, tavaly óta ott záloglevelekkel dolgozó intézet is kezd kölcsönt adni. Lehet, hogy ez üdvös lesz. Hanem én hivatkozom Hegedűs Lóránt t. barátomra, aki ott a helyszínen tanulmányozta a kérdést, és aki ezeket mondja munkája 101. lapján (*olvassa*): „Ezek a próbálgatások bár teljesen megérdemlik a dicséretet, a viszonyoknak ismerő igazat fognak nekem adni abban, hogy ha a harcot igazán a húsunkba vágó sebek komolyságával fel akarjuk venni, akkor bele kell fogni egy nagy székely jelzálogintézet felállításába.”

De ezt nemcsak Hegedűs Lóránt t. barátom, hanem Magyarországnak nagyon sok gondolkodó embere is hangoztatta; így Barta Ödön t. barátom ezen oldalról mindig napirenden tartotta a kisgazdák helyzete javításának kérdését.

Mondja meg a t. miniszterelnök úr őszintén, hogy e részben csináltak-e csak valamit is? . . . Kérdem a t. miniszterelnök urat, hogy csinált-e valami csekénységet is arra, hogy az erdélyi magyarországi földhitelének bajain segítsen? Erre a kérdésre én adom meg a feleletet: semmit! (*Halljuk! Halljuk!*)

A m. kir. földművelésügyi miniszter úr mostani vándorútjában, amelyet a Székelyföldön tett, hiszem, hogy sok épületes tanulságra tett szert. De egyet én megjegyeztem, mi történt. A „Hazánk” című lapnak október 31-i számából vettem, mely reprodukálja gr. Toldalagi László, Maros-Torda vármegye gazdasági egyesülete elnökének a miniszter úrhoz intézett feleletét. Ebben a következőket találjuk (*olvassa*): „Még eddig nem sikerült az erdélyi mezőgazdaság részére kellő támogatást szerezni. Többször kérelmezték, hogy a kincstári szállításoknál vegyék figyelembe a gazdasági egyesületekben tömörített kisgazdák szállítóképességét. Hiába. A kincstári szállítást a brassai és a nagyszebeni szász gazdasági egyesületek kapták meg. Ez a szász gazdasági szövetség azután — adatokkal tudja bizonyítani — kiadta a szállítást egyes terménykereskedőknek.” (*Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Kiadták a szászoknak! Ez gyalázat!*)

Hát ilyen eszközökkel akarják önök, t. miniszterelnök úr, a magyar nemzeti államot kiépíteni?

Ha ez így áll az erdélyi részekben, bizonyára másutt is így áll a dolog.

Szell Kálmán miniszterelnök: Miféle szállítást?

Molnár Jenő: Zab meg kukoricaszállítást!

Komjáthy Béla: Ha ilyen tényeket látunk és hallunk, méltóztassék elhinni nem lehet nagyon csodálkozni azon, (*Halljuk! Halljuk!*) hogyha azután az erdélyrészi magyarság még jótékony-ságnak veszi az „Albina” és hasonló intézeteknek kölcsönét. (*Úgy van! Úgy van! a szélsőbaloldalon.*)

De hát én egy nagy hibát látok az egész dologban, ami engem nagyon aggaszt, s ez az, hogy úgy látszik, az igen t. miniszterelnök úr nem is tartja olyan súlyos bajnak, mint én, hogy a pénzügyintézetek nyomán hogyan és miképpen áll a magyar föld helyzete az erdélyi részen. Pedig nagy baj van e részben. Én el tudnám mondani a magam nézetét is ebben a dologban, de mert én csak egy képet akarok ma festeni, és azt akarom, hogy arról az oldalról vegyem az ecsetet, ahol a miniszterelnök urat mindig támogatni szokták, hivatkozom egy szabadelvű párti emberre, közgazdasági nagy szaktekintélyre, György Endrére. György Endre, „A közp-birtokhitel és a szövetségi raktárak kérdése” című tanulmányának 9. és 10. lapjain mit mond? (*Halljuk!*) Nagyon jó ezt meghallgatni. (*Olvassa*): „Arra, hogy a jelzálog és a személyes hitel között összekapcsoló szervezet teremtessek, az első lökést az Albina adta meg. A jelzáloghitel összekötése a személyi hitellel a hitelbiztosítás formája mellett teljesen gazdasági, uraivá tette őket az adósnak. Egyes erdélyrészi hitelszövetkezetek felállítása alkalmával magam tapasztaltam azt a szoros összefüggést azon tényben hogy egész falvakat kellett egyszerre kiváltanunk egy nagy pénzügyintézet karmai közül.” (*Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) Ha már t. miniszterelnök úr, ez a szaktekintély, aki bizonyára senkinek a kedvéért nem fog, csak azért, hogy szenzációt kelthessen, ferdíteni, e tanulmányban így nyilatkozik, akkor méltóztassanak e tényekre nagyobb figyelemmel lenni. (*Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) De ha még csak ennyiben állana a dolog! De még veszélyesebb, hogy ezeknek a román, idegen pénzügyintézeteknek megbízottjai a falunak minden egyes emberét a kezükben tartják, uralkodnak fölöttük. És az újabb áramlat, az az ő szempontjukból okos áramlat, oda vezetett, hogy mert az a népet inkább tudja a maga jogára alá vezetni, rendesen a papot állítják ezen törekvések élére, ott azután, t. miniszterelnök úr, a magyar állam érdekében minden beszéd semmi. (*Úgy van! a szélsőbaloldalon.*)

Igen, a papot a keresztel állítják oda, a papot, aki pedig ennek a nemzetnek nem barátja. De a pénzügyintézetek még tovább is mennek. Már az egyházi nagyobb életben is befolyást követelnek maguknak. Itt van a nevezetes Mangra-féle ügy. Hát nagyon jól tudjuk, hogy Mangrát egy pénzügyintézet, a Viktória választotta meg, annak volt a jelöltje. A püspöki székkal mindig rossz viszonyban volt, mert még Metianu idejében nem tudták kivinni azt, hogy az egyházmegye tőkéi ebben a bankban helyeztessenek el; pedig ő ezt akarta, hogy ezáltal a nemzeti-ségi agitálásnak még nagyobb alapot teremtsen. Kérem, ezt a Mangrát megválasztják. Tudjuk, hogy ezt a Mangrát még Csáky miniszter idejében utcai botrányok és különösen nemzetiségi üzelmek miatt mint szeminárium tanárt állásából elmozdították. A memorandumper után a titkos nagyszabasi oláh komiténak tagja volt. Amikor mindezt tudjuk, a t. miniszterelnök úr még mai napig sem tett előterjesztést az iránt, hogy megerősítsék, vagy pedig meg ne erősítsék állásában. Pedig a főrendiházban, ha jól tudom, ebben az irányban kérdést is intéztek hozzá, ő megint csak úgy felelt, hogy abból tisztába nem jöhettünk. Hát én tudom, t. képviselőház, meg lesz erősítve, előre tudom, hiába tiltakozunk ellene. Mert mint értesültem, a román lapokban közzé van téve, hogy Sturdza román miniszterelnök már lépéseket tett a külügyminiszternél, hogy eszközölje ki ennek a Mangrának megerősítését. Hogy pedig a mi miniszterünk miképpen szokott a külügyminiszter előtt meghajolni, erre fájdalmas példa volt a brassói iskolák ügye; mert ennek a külügyminiszternek az a feladata, hogy semmiféle kellemtelenség ne legyen külügyi szempontból Ausztria-Magyarország és Románia között. Tehát megtörténik, t. képviselőház, az, hogy Bécsen keresztül idegen államok befolyanak a magyar ügyekbe. (*Úgy van! Helyeslés.*)

Pichler Győző: De az osztrák császár jó barátságban van a román királlyal, azt fenn kell tartani.

Komjáthy Béla: T. ház! Talán hosszasan is foglalkoztam a kérdés sel (*Halljuk! Halljuk!*) azonban megvallom, itt egy kissé magamat is igyekeztem védeni, mert büszkeségem helyezem abba, hogy, amit mondok, azt meggondolom, és csak úgy, egyszerű beszéd alapján támadni sem kormányt, sem másokat nem kívánok. Én tehát védeni akartam magamat arra nézve, amit ezelőtt három és fél évvel a képviselőházban elmondtam. Fájdalom, jobban igaz az, mint én akkor gondoltam, mert ezek az üzemek, amelyek Magyarország létét fenyegetik, ma már terjedelmesebbek, és talán veszedelmesebbek, mint akkor voltak. (*Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) Ha volna e kormánynak tartalmas politikája, ha kezében volnának az eszközök, amelyekkel ezt keresztül lehet vinni, úgy ezek az állapotok nem jöttek volna létre. Akkor a t. miniszterelnök úr azt mondta, hogy az nagyon sötét kép, s mintegy úgy akarta feltüntetni, hogy ellenzéki viszketegből akartam a dolgokat úgy kiszínezni. Hát vajon az mit jelent, t. miniszterelnök úr, hogy mindjárt kormányzásának elején Háromszék vármegye azt mondta, hogy meg kell ezen nemzetiségi törvényt változtatni, mert fél tőle, mert a magyarságot félti tőle. Igaz, hogy a t. miniszterelnök úrnak paktumos és taktikás politikája ezen kérdést a napirendről levette, de legutóbb megint kezdenek a megyék felszólalni és azt hiszem, hogy Magyarország belügyi kormányzatával szemben egy-egy bizalmatlansági szavazat minden törvényhatóságnak ez irányban tett felirata. A nemzet nem bízik a miniszterelnök úr politikájában. (*Úgy van! Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) A nemzet félti a magyar faj szupremáciáját, félti jövőjét, és nagyon sok ok van rá, hogy kétségbeessünk. Mert ha ilyen politika fogja a mi ügyeinket vezetni, mint a t. miniszterelnök úré, akkor ennek az országnak talán még egy pár századig lehet tengődni, de a magyarság tönkremegy.

Márpedig ha van politika, amelynek erősnek kell lenni és amelyben mindnyájunk támogatására támaszkodhatnék akármelyik kormány, az a magyarság megerősítése. Tisztelt miniszterelnök úr, dialektikával, nagyszabású beszédekkel, a többség tapsai között elmondott beszédekkel ennek a magyar nemzetnek bajait orvosolni nem lehet. Itt látni, itt tudni, itt akarni kell. (*Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.*) És csak annak van joga miniszternek lenni ebben az országban, aki lát, tud és akar. (*Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) . . .

...Gróf Apponyi Albert egy felhívást bocsátott közre. Dacára, hogy azt mindnyájan ismerjük, jó lesz azt nemcsak most, hanem sokszor elolvasni, mert ez egy intés arra nézve, hogy az utolsó óra elérkezett. Azt mondja e felhívásban: „A nyelvhatáron a magyarság nem-hogy békés hódítással előrenyomulna, de visszatartatik, nap-nap után tért veszít, és mialatt erőszakos magyarosítással vádolnak minket rágalmazó ellenfeleink, inkább a mi véreink közül idegenednek el mind többen és többen. Nem magyar ajkú testvéreink között pusztít a vakmerő izgatás. És ezek a végzetes áramlatok, mi tagadás benne, nőtön-nőnek, nap-nap után hatalmasabbakká válnak. Hírlapokban, egyesületekben, némely iskolában, sőt néhol egyházi befolyások alakjában is. Ipari és pénzügyi vállalatok támogatása mellett foly a tomboló izgatás, eddig kellő ellensúlyozás nélkül”.

Hát, t. miniszterelnök úr, ha ebben a házban az utóbbi időben használt kifejezést akarom használni, nem nemzetiségi politikának a csődjét jelenti-e ez a kijelentés? (*Úgy van! Úgy van! a szélsőbaloldalon.*)¹⁴:

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem bizony! . . .

Befejezésül követeli, hogy a kormány erős kézzel védje meg a „magyar faj szupremáciáját”, s ennek érdekében — ha szükséges — még Béccsel is forduljon szembe. — A kormány nemzetiségi politikája miatt sem alkalmas a kormányzásra, ezért a felhatalmazást nem adja meg.